

змісті навчального матеріалу можливостей для включення питань релігієзнавства. На основі цього виокремлюються вимоги до рівня підготовки учнів, які дозволять засвідчити оволодіння певними компетенціями. Базуючись на цьому відбувається конкретизація методики навчання питанням релігієзнавства на основі компетентнісного підходу при вивченні історії України у 7-8 класах.

Необхідно враховувати, що Державний стандарт освітньої галузі «Суспільствознавство» передбачає багатоаспектність викладу – вивчення різних вимірів громадянського життя та релігії (морально-етичного, соціального, культурного тощо) та багатоперспективність – вивчення з погляду різних суб'єктів (віруючих конкретної релігії, представників різних культурних спільнот тощо). Таким чином, релігієзнавча складова обґрунтовано знаходить своє відображення у чинних програмах з історії (в тому числі – й історії України), і, відповідно, має бути представлена у підручниках.

В ході аналізу відповідної тематиці дослідження методико-педагогічної літератури та нормативних актів було отримано наступні висновки: в програмі з історії України вкрай мало уваги приділено потенціалу релігієзнавчих знань (на відміну від Державного стандарту базової і повної середньої освіти, основні положення якого свідчать на користь розвитку цього аспекту в рамках історичної компетентності у загальноосвітніх державних закладах); оскільки різні аспекти мають більш вдалий виклад у різних підручниках, то вкрай корисним було б використання різних текстів на різних етапах (або принаймні матеріалів, які могли б бути використані вчителями при підготовці до уроків та їх проведенні); варто уникати християноцентричності викладу; враховуючи багаторелігійність сучасної України вкрай корисним було б включати хоча б стислі згадки про інші релігійні течії поряд з християнством, що практично повністю відсутнє у проаналізованих підручниках; враховуючи, що у 7 класі історія України вивчається паралельно з курсом всесвітньої історії, варто посилити міжпредметні зв'язки (частіше використовувати завдання на актуалізацію попередніх знань та інформації з суміжних тем).

Nikołajew Jerzy

Dr hab., Profesor nadzwyczajny

Uniwersytet Opolski

PRAWO DO ZAKŁADANIA ORGANIZACJI RELIGIJNYCH I JEGO REALIZACJA W UKRAIŃSKIM PORZĄDKU PRAWNYM - STRESZCZENIE

Omawiając powyższą problematykę należy przede wszystkim zwrócić uwagę na wymogi ustawowe stawiane statutom organizacji religijnych, wśród których wymienia się przede wszystkim określenie rodzaju organizacji religijnej oraz jej przynależność wyznaniową. W dalszej kolejności ustawa o wolności sumienia i organizacjach religijnych wymaga wskazania miejsca organizacji w strukturze

zrzeszenia religijnego, o ile oczywiście dana organizacja należy do niego. Następnie należy podać źródła finansowania organizacji religijnej i jej stan majątkowy, prawa organizacji do tworzenia przedsiębiorstw, ośrodków pomocy społecznej i zakładów edukacyjnych. W statucie organizacji religijnej powinny też znaleźć się informacje o trybie dokonywania zmian w statucie i trybie rozwiązywania kwestii majątkowych w przypadku ustania działalności lub likwidacji organizacji religijnej. Brakuje tu jednak danych dotyczących celów, zadań, struktury wewnętrznej, form działalności i organów organizacji religijnych, co wcale jednak nie oznacza, że władze państwowe nie mogą żądać również i tych informacji, skoro w przypadku organizacji religijnych, których centrum znajduje się poza terytorium Ukrainy, zwyczajowo żądają przedstawienia zaświadczenia o istnieniu umowy o uznaniu podporządkowania pomiędzy centralnym organem wyznaniowym a odpowiednim centrum. Odnosi się to np. do organizacji religijnych Kościoła Katolickiego, którego centrum jest Stolica Apostolska. Nieujawnienie tych danych w statucie może stanowić naruszenie ogólnej zasady dotyczącej statutów osób prawnych, mówiącej o niepozostawianiu ich postanowień w sprzeczności z normami obowiązującego prawa.

Zgodnie z art. 12 i 14 ustawy o wolności sumienia i organizacjach religijnych procedurę rejestracyjną rozpoczyna zwołanie zebrania ogólnego, podczas którego należy podjąć decyzję o autonomii organizacyjnej bądź funkcjonowaniu w strukturze innej organizacji. Ma to o tyle istotne znaczenie, że fakt ten należy uwzględnić w statucie organizacji religijnej, a samo opracowanie statutu stanowi kolejny etap postępowania wnioskowego w przedmiocie rejestracji, po którym następuje wskazanie pełnomocników do reprezentowania organizacji w organach władzy państwowej. Z kolei organ rejestrujący powinien w terminie jednego miesiąca od złożenia wniosku i statutu podjąć merytoryczną decyzję, o której należy zawiadomić wnioskodawców w ciągu następnych 10 dni. Jednak art. 14 ust. 4 ustawy o wolności sumienia i organizacjach religijnych dopuszcza wydłużenie terminów rejestracji nawet do 3 miesięcy.

W wyniku postępowania rejestracyjnego organizacja religijna otrzymuje jeden egzemplarz zarejestrowanego statutu i świadectwo o zarejestrowaniu organizacji religijnej. Niemniej jednak możliwe są także takie przypadki, kiedy na podstawie art. 8 ust. 3 organizacja religijna może działać bez konieczności zawiadomienia władz państwowych o utworzeniu parafii. Taka sytuacja może wystąpić np. w przypadku zrzeszenia wiernych niezawiadamiającego wydziałów do spraw religii przy administracjach wojewódzkich albo zawiadomienia wydziałów do spraw religii o utworzeniu parafii i wtedy następuje rejestracja jej statutu zgodnie z art. 14 ustawy, bądź też wtedy, kiedy mamy do czynienia z rejestracją parafii przez rejestratora państwowego na podstawie przepisów ustawy o państwowej rejestracji osób prawnych i osób fizycznych-przedsiębiorców. W tym ostatnim przypadku występuje sytuacja konwalidująca wcześniejsze utrudnienia rejestracyjne, gdyż art. 3 ust. 1 ustawy rejestracyjnej stanowi, że działanie tej ustawy rozciąga się na rejestrację państwową wszystkich osób prawnych oraz fizycznych-przedsiębiorców bez względu na ich stan organizacyjno-prawny, formę własności i podporządkowania. Stąd też można w tym miejscu postawić zasadne pytanie o konieczność sprostania tym podwójnym wymogom rejestracyjnym, które dzięki *de fraudis legem* mogą okazać

się zupełnie zbędnymi działaniami o charakterze administracyjnym. Tym bardziej, że w art. 14 ustawy mowa jest jedynie o rejestracji statutów, a brakuje sformułowań odnoszących się wprost do procedury nabycia osobowości prawnej przez organizacje religijne. Należy więc odnieść się z rezerwą do art. 23-32 ustawy rejestracyjnej regulującej sposób rejestracji wszystkich organizacji starających się o status strony w stosunkach prawnych.

Ważne z punktu widzenia skutków prawnych zarejestrowania organizacji religijnej jest to, że tak naprawdę przy rejestracji nie chodzi głównie o rejestrację samego statutu, lecz organizacji religijnej. Stąd też np. zmiana podległości religijnej następująca po fakcie zarejestrowania, nie powoduje generalnie zmiany jej praw i obowiązków, co w konsekwencji prowadzi często do chaosu organizacyjnego i trudności w ustaleniu prawa do własności majątku kościelnego, np. w wyniku tzw. wędrowania niektórych duchownych „ze świątynią i wiernymi” od jednego wyznania do drugiego. Można byłoby uniknąć tych kontrowersji, gdyby funkcję organu rejestracyjnego powierzyć kompetencji resortu sprawiedliwości, tym bardziej gdy zwróci się uwagę na faktyczne możliwości organizacji religijnych w zakresie kształtowania praw religijnych całych wspólnot i każdego ich członka. Te ustawowe możliwości sprowadzają się przecież do tak zasadniczych kwestii jak organizacja publicznego kultu religijnego, utrzymywanie obiektów sakralnych, tworzenie zakładów edukacji religijnej, działalności produkcyjnej, charytatywnej i kulturalnej czy nawiązywanie i utrzymywanie ze współwyznawcami kontaktów międzynarodowych. Warto też zastanowić się nad przyjęciem koncepcji przeniesienia akcentu kontroli państwowej nad wspólnotami religijnymi z etapu rejestracyjnego na etap późniejszego, bardziej przez to efektywnego monitoringu ich działalności.

Warto pamiętać, że z literalnego brzmienia treści art. 14 ustawy wynikać może, że rejestracja statutów organizacji religijnych pozwala na rozpoczęcie działalności statutowej określonej wspólnoty religijnej. Taka rejestracja - określana jako *double standard* - zdecydowanie komplikuje proces rejestracyjny, jest czasochłonna i wymaga od wnioskodawców ponoszenia podwójnych opłat rejestracyjnych. O ile takie opłaty w przypadku przedsiębiorców wydają się uzasadnione, o tyle ich pobieranie od tzw. religijnych wnioskodawców budzi kontrowersje zwłaszcza ze strony samych zainteresowanych. Jednak ustawodawca ukraiński przyjął założenie, że sama rejestracja statutu organizacji religijnej na podstawie przepisów art. 14 ustawy nie nadaje jej statusu osoby prawnej ale należy dodatkowo jeszcze zarejestrować go, stosując przepisy innej ustawy, w tym przypadku ustawy o państwowej rejestracji osób prawnych i osób fizycznych-przedsiębiorców. W ten sposób ustawodawca ukraiński wprowadził system podwójnej rejestracji (osobno rejestracji statutu i osobno organizacji religijnej), ale obowiązek ten nałożył tylko na organizacje religijne, gdyż pozostałe osoby prawne i osoby fizyczne-przedsiębiorcy niebędące organizacjami religijnymi przechodzą jedynie ścieżkę wymogów określonych w ustawie o państwowej rejestracji osób prawnych i osób fizycznych-przedsiębiorców, a więc zdecydowanie mniej skomplikowaną.

Jednocześnie ustawa o wolności sumienia i organizacjach religijnych w art. 16 przewidywała także możliwość wstrzymania działalności organizacji religijnej w razie jej reorganizacji lub kasacji. Decyzję wstrzymującą może podjąć jedynie sąd w

sytuacji, kiedy organizacja religijna posiadająca status osoby prawnej narusza obowiązujące przepisy ustawowe. Drugim, wynikającym z ustawy, powodem sądowej decyzji może być przypadek wystąpienia okoliczności połączenia obrzędowej lub kaznodziejskiej działalności organizacji religijnej z zamachem na życie, zdrowie, wolność lub godność obywatelską. Trzecią ustawową przesłanką wstrzymującą działalność organizacji religijnej jest systematyczne z jej strony naruszanie określanego przez prawo porządku podczas przeprowadzania publicznych przedsięwzięć religijnych (chodzi tu np. o nabożeństwa, ceremonie religijne, procesje). Ustawa przewidziała także czwartą możliwość wstrzymania działalności organizacji religijnej wówczas, gdy ta nawołuje obywateli do uchylania się od spełniania swoich obowiązków konstytucyjnych lub popełniania czynów naruszających ład społeczny oraz stanowiących zamach na prawa i majątek organizacji państwowych, społecznych lub religijnych.

W przypadku rozwiązań prawnych przyjętych na Ukrainie należy także uszanować te zasady dotyczące powstawania kościołów i związków wyznaniowych, które wynikają z orzecznictwa organu strasburskiego a te można scharakteryzować następująco. Po pierwsze, związek wyznaniowy powstaje w momencie wspólnego spełniania przez jego członków praktyk religijnych. Po drugie, ewentualna rejestracja dokonywana przez władzę publiczną pozostaje zagadnieniem wtórnym a brak osobowości prawnej wspólnoty religijnej wcale nie oznacza, że ta nie istnieje. Po trzecie, brakuje podstaw do karania manifestowania przekonań religijnych członków wspólnot religijnych niezarejestrowanych lub nieuznawanych przez państwo. Po czwarte, według oceny Trybunału niedopuszczalna jest praktyka uzależniania uznania lub rejestracji wspólnoty religijnej od wyrażania na to zgody przez inną uznaną już władzę kościelną. Po piąte, władze państwowe nie powinny przewidywać zbyt długich okresów (np. 10 lub 15 lat) wyczekiwania na przyznanie osobowości prawnej przez wspólnotę religijną. Po szóste, Trybunał zalecił władzom publicznym obowiązek zapewnienia uczciwej możliwości ubiegania się o status „kościelny” wszystkim podmiotom na takich samych zasadach według niedyskryminacyjnych dla nikogo zasad. Po siódme, Trybunał stanowczo pokreślił, że gdy dana organizacja religijna została zobowiązana do zmiany statutu, a potem władza publiczna odmówiła zarejestrowania tych zmian i w ten sposób utraciła osobowość prawną, państwo swoją ingerencją doprowadziło do ograniczeń wolności religijnej. Po ósme, odmowa ze strony państwa rejestracji wspólnoty religijnej może być powiązana jedynie z jej działalnością sprzeczną z prawem lub realizacją przez nią innych niż religijne celów. Po dziewiąte, decyzja władzy publicznej w przedmiocie rozwiązania związku wyznaniowego oraz zakaz jego działalności należą do najsurowszych form ingerencji w obszarze wolności sumienia i religii i z tych względów powinny być stosowane w ostateczności. Po dziesiąte, choć równie ważne, Trybunał uznał swoją niewłaściwość w przedmiocie zdefiniowania pojęcia „kościół” (najczęściej w wyrokach używał określenia „wspólnoty religijne”), a w stosunku do władzy publicznej zalecił ostrożność w ocenie założeń doktrynalnych wspólnot religijnych. Postępowanie organów państwa ukraińskiego zgodne z ustalonym orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka pozwoliłoby w pewności na uniknięcie zarzutów związanych z rejestracją, np. parafii Mykhajliwskiej czy wspólnoty Braci

Podhoreckich.

Biorąc pod uwagę powyższe proponuje się podjęcie zdecydowanych działań legislacyjnych likwidujących skomplikowaną podwójną rejestracyjną na rzecz przejrzystości i jednolitości działania organów stosujących przepisy.

Сидорак Андрій Миколайович
аспірант Українського
Католицького Університету

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПЕРСОНАЛІЗМ У РОЗУМІННІ АРХИМАНДРИТА СОФРОНІЯ САХАРОВА ЯК ДОРОГОВКА ДЛЯ НАПРЯМКУ РУХУ В КОНТЕКСТІ ДУХОВНОЇ СИТУАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Україна, знаходячись на світоглядному перетині Сходу та Заходу, у тій чи іншій мірі зазнає на собі ментального впливу цих двох світів, кожний з яких по своєму несе небезпеку духовному життю людини. Подвійний вимір цієї небезпеки полягає у розвитку двох протилежних напрямків – індивідуалізму та безособовості. Якщо індивідуалізм є більш притаманний високорозвиненим суспільствам та ментальності Заходу, то безособовістю характеризуються різного роду тоталітарні системи та ментальність Сходу. Проте, як індивідуалізм, так і безособовість, по своїй суті, не задовольняють глибинних потреб людини. Це спонукає до пошуків інших джерел.

У цій перспективі важливим є звернутись до філософсько-богословської думки архімандрита Софронія Сахарова. У першу чергу йдеться про його християнський персоналізм. Саме у ньому можна знайти гідну відповідь на виклики сучасності – індивідуалізму та безособовості.

З одного боку, Софроній Сахаров протиставляє сучасну індивідуалістичну цивілізацію з її ідеалами індивідуалізму (який по суті є станом падіння з його безвихідним трагізмом) [3, с. 241] спільноті персон¹, яка є «сіллю землі та світлом світу», і яка реалізовується у Церкві – «з особливою силою в літургійному акті: саме там являється істинний образ Святої Трійці» [3, с. 241]. З іншої сторони, архімандрит через власний духовний досвід дійшов висновку стосовно онтологічної безперспективності імперсональної духовності, оскільки остання заперечує те неповторне у кожній людині, що найбільше надає сенсу її існуванню – заперечує її особистість-персону. Адже «сама по собі персона є неминущою цінністю, більшою, ніж весь інший космос» [3, с. 232].

Розуміння таємниці людини у Софронія Сахарова спирається на Одкровення стосовно людини. У тому, що архімандрит ставить на перший план Одкровення Боже про людину, а саме – наголошуючи на важливості образу Бога у Людині, він слідує загальній тенденції християнського Сходу, де за словами Євдокимова – «божественний елемент людської природи, *imago Dei*

---

¹ Про модель еклезіального буття на образ Пресвятої Трійці як противагу індивідуалізму та тоталітаризму згадує також священник Володимир Смалій [7, с. 10].